

TURSKI I ARBANAŠKI NAPAD NA CRNOGORSKA SELA SALKOVINU I DODOŠE OD 9/21. SEPTEMBRA 1840. G.

JEVTO M. MILOVIĆ

I za vrijeme vladavine Petra II Petrovića Njegoša od 1830. do 1851. g. bilo je nesnosno političko stanje na granici Crne Gore i Skadarskoga i Hercegovačkoga pašaluka. Turci i Arbanasi su, tako reći, posvednevno vodili prave bitke s Crnogorcima. Oni su obično iznenada u ranu zoru upadali na crnogorsko zemljište, napadali crnogorska sela, ubijali Crnogorce, vodili u ropstvo Crnogorke i crnogorsku djecu, palili crnogorske kuće, kolibe, staje, slamu, sijeno i drugu stočnu hranu i plijenili na stotine sitne i krupne stoke. Štaviše su žnjeli i usjeve s crnogorskih njiva, vozili ih svojim kućama ili su ih prilikom svoga povlačenja uništavali.

Evo jednoga takvoga sukoba između Turaka i Crnogoraca koji se dogodio 1840. g. i koji se može dosta dobro osvijetliti pomoću domaćih i austrijskih dokumenata.

Podgorički zapovjednik Mehmed-spahija Lekić, arbanaški poglavica Hasan-aga Hot i spuški kapetan Mehmed-aga Mećikukić skupili su tajno veliku vojsku i s njom su 9/21. septembra,¹ rano ujutro, 1840. g. udarili na crnogorska sela Salkovinu i Dodoše. Htjeli su ih popaliti, pokupiti usjeve s tamošnjih crnogorskih njiva i odvesti ih svojim kućama. Crnogorci su blagovremeno doznali za tursku namjeru i brzo ih se na stotine prikupilo u Salkovini i Dodošima. Oni su u prvom naletu suzbili Turke i Arbanase, ali su se Turci i Arbanasi ubrzo povratili, navalili na Crnogorce i potisnuli ih. Crnogorcima su u toku same borbe pritrčali u pomoć mnogobrojni Ceklinjani iz Riječke nahije. Tada su svi skupa napali Turke i Arbanase i nakon žestokoga boja razbili. Gonili su ih sve do turskoga grada Žabljaka.

¹ Sve datume navodimo po novom kalendaru.

J. M. MILOVIĆ

Njegoš je 20. septembra (2. oktobra) 1840. g. podnio dosta iscrpan izvještaj o ovome krvavom okršaju ruskome vicekonzulu u Dubrovniku Jeremiji Gagiću. On na sljedeći način prikazuje taj boj:²

»Od česti pogranični turski napadenija na nas posljedno koje se ovi dana dogodilo vrlo je znatno za naš kraj.

Hasan-aga Hot, buljubaša albanski, Mehmed-aga, muselim podgorički, i Mehmed-beg, kapetan spuški, skupe krijuć 6 do 7 hiljada vojske, s kojom pođu na naše selo Dodoše, udaljeno od fortice žabljačke na vrstu i po, s tom namjerom da isto selo popale i porobe i da naša polja tu ležeća opustoše. Za turskom vojskom išla su i kola prazna, opredijeljena na vozenje iz naši polja kukuruza. Na sreću našima dođe glas prije nego što će neprijatelj udariti, te Dodošanima, kojih se broji do 120 pušaka, priskoči u pomoć iz drugoga obližnjeg sela jedno 100 pušaka. Ovo neznatno čislo ljudi dočeka Turke, koji su se već bili selu primaknuli, s njima se malo preko rijeke pobije, a zatim usudi se i rijeku preći i s Turcima potuku se. Poslije kratkog boja, koji je trajao sahat, Turci nadadu bježati bez obzira kuda je koji mogao, tako da su naši jedne sagnali i u samu forticu. Mrtvi i ranjeni od naše strane iznosi čislo na 20, a na strani turskoj ima ih izvjestno preko stotine, premda se govori da ih je i više. Među turskima ranjenicima i pomenuti muselim podgorički broji se, koji je jako obranjen. Ovaj je boj tako žestok bio da su se i rukama hvatali za puške jedni drugijema i nekolike turske puške donešene su mi onako iskrivljene, oko kojih su se čupali, a naši nijesu svoje ni jedne neprijateljima puštili.

Svi naši stari, pa štaviše i sami Turci, priznaju da u ovima krajevima još nikad manja šaka ljudi protiv toliko velike sile nije se tako hrabro kao sada podnijela. I doista ovaj događaj ostaće ogledalom valjatnosti u ljetopisima crnogorskim, kao što će u ljetopisima ruskim ostaniti uzorom hrabrosti i samootverženja postupak štabkapetana Liko protivu Čerkeza.

Želeći da ovi događaj izvolite soobštiti ministerstvu, s otmjenim počitanijem i uvaženijem čest imam biti«.

Jeremija Gagić obavijestio je 23. septembra (9. oktobra) 1840. g. o turskom i arbanaškom napadu na Salkovinu i Dodoše ruskoga poslanika u Beču Dimitrija Pavloviča Tatiščeva.³

² Njegoševo pismo od 20. septembra 1840. g. Jeremiji Gagiću, Arhivsko-odjeljenje Državnoga muzeja na Cetinju, »Prinovljeni rukopisi«.

³ Kopija pisma Jeremije Gagića od 23. septembra (9. oktobra) 1840. Dimitriju Pavloviču Tatiščevu, Arhivsko-odjeljenje Državnoga muzeja na Cetinju, »Prinovljeni rukopisi«.

TURSKI I ARBANAŠKI NAPAD NA SALKOVINU I DODOŠE 1840. G.

„Между частыми нападеніями Турокъ на черногорскіе границы, послѣднѣе случившееся 15/27 текушаго сентябра, по выраженію пресвященнаго Владыки черногорскаго, заслуживаетъ особенное вниманіе. — Хасанъ-ага Хотъ, албанскій булюкбаша, Мехмедъ-ага, муселимъ подгорицкій, и Мехмедъ-бегъ, комендантъ служекій, собравъ тайно около семь тысячъ Албанцевъ, пошли съ ними въ намѣреніи ограбить и погнать черногорское селеніе Додоше, отстоящее полтора версты отъ крѣпости Жабляка, опустошить тамъ засѣянные поля и забрать всю кукурузу черногорскую тамъ находящуюся. Черногорцы предупреждены будучи о семъ коварномъ Албанцовъ намѣреніи, прежде нежели сіи успѣли напасть на селеніе Додоше, собралось додошскихъ жителей 120 человекъ и пригласили еще изъ ближняго селенія въ помощь около 100 человекъ, что бы защищать селеніе и засѣвы. Сіе меньшее число Черногорцевъ предускоривъ Албанцевъ подошедшихъ къ селенію, — вступили съ ними въ сраженіе, которое не болѣе часа продолжалось, наконецъ Турки начали бѣжать, черногорцы переправившись чрезъ рѣку, переслѣдовали турокъ до самой крѣпости Жабляка гдѣ и спаслись. Мертвыхъ и раненныхъ Черногорцевъ на мѣстѣ сраженія считается всего 20. человекъ: Албанцевъ же осталось на мѣстѣ сраженія 100. человекъ мертвыми. Между многими ранеными Албанцами считается тяжело раненный муселимъ подгорицкій Мехмедъ-ага. Старики черногорскіе — даже и саміе Турки — почитаютъ сіе сраженіе весьма важнѣе и безъпримѣрнымъ, потому, что въ тамошнѣмъ краѣ, толь малое число Черногорцевъ, противъ такого количества Турокъ, никогда не устояло такъ мужественно какъ теперь; пресвященнѣи Владыка говоритъ, что сей случай остане въ лѣтописяхъ черногорскихъ примѣромъ поблести, подобно какъ въ русскихъ лѣтописяхъ остане примѣромъ храбрости и самоотверженія постунокъ штабсъ-капитана Лико противъ Черкезовъ.—

О чемъ обязанностию почитаю донести Императорскому Россійскому Начальству*.

On je Tatiševu saopštio sve pojedinosti o tom turskom i crnogorskom sukobu koje mu je Njegoš bio javio u svome pismu od 20. septembra (2. oktobra) 1840. g.

Njegoš je ispjevao deseteračku »Pjesnu od boja 1840 goda 9-og septemvrija«,⁴ kojoj je kasnije dao naslov »Udar na Salkovinu (1840. god. 9 septembra)«. ⁵ U toj svojoj pjesmi⁶ on je podrobno izložio tok borbe između Turaka i Crnogoraca koja se odigrala 9/21. septembra 1840. g. na Salkovini i Dodošima.

⁴ Nikola Banašević, »O dvema pesmama iz Njegoševog 'Ogledala srpskog', Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, Beograd 1963, knjiga divadeset deveta, sveska 3—4, str. 264.

⁵ Petar II. Petrović Njegoš, *Ogledalo srpsko*, Beograd, Prosveta, 1967, str. 450—458.

⁶ Danilo Vušović je 1936. pripisao Njegošu pjesmu »Udar na Salkovinu (1840 god. 9. septembra)« (*Celokupna dela Petra II Petrovića Njegoša*, u redakciji dr Danila Vušovića, drugo izdanje, Beograd, 1936, str. XIX). — Risto J. Dragičević je 1948. g. ubrojio pjesmu »Udar na Salkovinu (1840. god. 9. septembra)« u Njegoševa djela. On je doveo u vezu sadržaj Njegoševog pisma od 20. septembra (2. oktobra) 1840. g. Jeremiji Gagiću sa sadržajem

Borbu Turaka i Crnogoraca u Salkovini i u Dodošima živo je prikazao Milorad Medaković:⁷ »8. sept. 1840. g. dođu tri turske vođe pod selo Slatinu, i to: Asan Hot, Mehmed-spaija i Mehmed kapetan su 7000 Arbanasa. Doznajući za ovo Crnogorci, sabere se njih 200 druga, koje predvođaše Mrđen Janković i Vuk Lješević. 9. sept. udare Turci na Salkovinu, ali ih u dva puta suzbijaju Crnogorci i potisnu ih do grada Žabljaka. Ali po nesreći pridode još Arbanasa, te sa svom silom udare na ovije 200 Crnogoraca i razbiju ih. U jedno kućište blizu Salkovine zatvori se 26 Crnogoraca. Znajući Arbanasi da je malo Crnogoraca u ovome kućištu, navale sa svom silom na kućište u namjeri da ih sve žive povataju. Kućište imaše dvoje vrata na koja jurišahu Turci i prosipahu silni oganj. Zatočeni Crnogorci bjehu u krajnjoj nevolji, ali su se bili riješili prije svi izginuti no se živijema predati Turcima u ruke. Žestoki otpor zatočenije Crnogoraca još žešće razdraži Turke te nasrnu slijepački na kućište i primaknu se do samije zidina istije, pa su golijema rukama kano pomamni vatali za grliće crnogorski pušaka. Arbanasi su pokazali veliko junaštvo, ali i zatočeni Crnogorci osvjetlaše obraz. Arbanasi trzahu za grliće od pušaka, misleći da im istrgnu sasvijem puške iz rukuh — a Crnogorci opet ne davahu. Tu se toliko naprezalo sa snagom zvjerski oko pušaka, da su se puščane cijevi iskrivile, a jedna je cijev napola slomljena bila, od koje odnesu polovinu Arbanasi, a druga ostane u rukama Crnogoraca. Tako ovi Crnogorci ostanu bez pušaka veljije, jer su sve bile izlomljene i iskvarene, pa onda se počnu braniti iz malije pušaka, a najposlije, kad dođe džebana do nestajanja, počese biti Arbanase sa kamenjem, koji su bili zajazili vrata sa svojijema mrtvijema. — Videći Arbanasi da ne mogu ništa učiniti, domisle se da ove zatočenike spale i počnu prinostiti slamu i sijeno oko kućišta. U to doba stigne Riječka nahija u pomoć ovijema junacima i dok se poprimakne, prospe oganj iz pušaka na Arbanase, koji se poplaše, ostave bojno polje i uteku. U ovom boju od ono malo Crnogoraca pogine i spaija Lekić i 120 Arbanasa koje mrtvije koje ranjenije. Od Crnogoraca pogine Vuk Lješević i drugije 6 Crnogoraca u kućištu, a rani ih se 15. Ovo je bio znamenit i rije-

pjesme »Udar na Salkovinu (1840. god. 9. septembra)« i time je riješio stvar (Risto J. Dragičević, »Arhivski podaci o licima 'Gorskog vijenca'«, »Istoriski zapisi«, Cetinje, 1948, knj. I, sveska 1—2, str. 45—46). Da je Njegoš autor deseteračke pjesme »Boj na Dodošima«, odnosno »Udar na Salkovinu (1840. god. 9. septembra)« dokazao je i Nikola Banašević 1963. g. u svojoj studiji »O dvema pesmama iz Njegoševog 'Ogledala srpskog'« (Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, Beograd, 1963, knj. dvadeset deveta, sv. 3—4, str. 257—268).

⁷ M. G. Medaković, P. P. Njegoš, posljednji vladajući vladika crnogorski, Novi Sad, 1882, str. 91—93.

dak boj, da se malo ljudih usuđuje boriti protiv ovako velike sile... Izlomljene i iskrivljene puške donesu na Cetinje, koje Vladika primi kano spomen siromašnije gorskiije junaka, a njima dade nove puške i obdari ih kano otac svoje sinove. Izlomljene puške naredi Vladika da se objese u *Biljardi* za uzor junačke vrline svakom ko tamo dolazi, a naročito braći Crnogorcima».

O turskom napadu na Salkovinu i Dodoše govori i Vuk Vrčević:⁸ »Drugi udarac turske vojske«, tako priča Vrčević, »bješe 9. sept. 1840. Po nagovoru paše skadarskoga udare 6000 Arbanasa na crmničko selo Salkovinu i okole jedno kućište, u kome se neumrli junak Miloš barjaktar sa 26 svojih ubojnih momaka bijaše zatvorio da Turke dočeka, pa kad ih Turci opaziše, zapališe dva stoga sijena koja se u isto kućište nalažahu, i juriše tako da su Arbanasi crnogorske puške dugačke rukama hvatali i mnoge pokrivali otimljući ih kroz mazgale. (Dvije od ovih iskrivljenih pušaka vladika je dao objesiti u *Biljardi* na izgled i uspomenu naroda, i pri mom polasku s Cetinja (pri knjazu Danilu, u maju 1855) ostale su na istom mjestu višeci...).⁹ U ovome jurišu ubiju Crnogorci iz kućišta deset Turaka, osim ranjenika, i najposle, pred samu noć, kad videše Turci Crmničane [de dolaze] da svoju braću izbave, moradoše se natrag povratiti, ponesavši sa sobom sve svoje mrtve i ranjene«.

Turski i arbanaški napad na Salkovinu i Dodoše od 9/21. septembra 1840. g. najiscrpnije su prikazali Andrija Jovičević i Mihail Strugar.⁹ Oni su iskoristili sve dotle pisane domaće izvore. Upotrijebili su i sve podatke o samome boju iz Njegoševe pjesme »Udar na Salkovinu« i njih su, izgleda, provjeravali na terenu na kome se borba vodila. Koristili su naročito unekoliko nepomučeno

⁸ Vuk Vrčević, »Život Petra II Petrovića Njegoša, vladike crnogorskoga«, Članci i prilozi o srpskoj književnosti prve polovine XIX veka, Novi Sad, 1914, Knjige Matice srpske, br. 46, str. 192.

⁹ Andrija Jovičević i Mihail Strugar pričaju: »Jedan Turčin uhvati za pušku Miloša Malijaševa, koju, otimajući se, iskrive preko zida i prelome (ta puška se i danas nalazi u crnogorskom arsenalu, kao vidni znak očajne muke i borbe...« (Andrija Jovičević i Mihail Strugar, *Slike iz prošlosti Ceklina u Crnoj Gori*). *Od naseljenja današnjijem stanovništvom do ratne 1862. g.*, Zagreb, 1902, str. 203).

Risto J. Dragičević tvrdi: »Jedna od tada prelomljenih pušaka nalazila se i početkom ovoga vijeka u Vojnom arsenalu na Cetinju, a ja sam uvjeren da se jedna od tada iskrivljenih pušaka i danas nalazi u Oružnici Narodnog muzeja na Cetinju, na jednoj tabli koja je bila u Dvoru kralja Nikole i prije Prvoga svjetskoga rata« (Risto J. Dragičević, *Članci o Njegošu*, Cetinje, 1949, str. 166).

⁹ Andrija Jovičević i Mihail Strugar *Slike iz prošlosti Ceklina (u Crnoj Gori)*. *Od naseljenja današnjijem stanovništvom do ratne 1862. g.*, Zagreb, 1902, str. 197—207.

narodno predanje koje se u živoj uspomeni sačuvalo kod mnogih crnogorskih staraca i koje kod nas dobro pamti tako značajne događaje.

Ima, međutim, u Historijskom arhivu u Zadru izvjestan broj dokumenata koji sadrže dosta novih podataka o turskom i arbanaškom udaru na Salkovinu i Dodoše od 9/21. septembra 1840. g.

Evo šta oni pričaju o tom boju.

Najprije je, izgleda, pop Joko Plamenac obavijestio austrijskoga narodnoga zastupnika u kaštelu Lastvi Petra Đokića o turskom napadu na Salkovinu i Dodoše. On je odmah poslije bitke podnio Đokiću o tome jedan izvještaj koji sadrži nekoliko važnih podataka. Prema njegovim riječima, Turci su iz Podgorice, Žabljaka i iz ostalih turskih obližnjih mjesta, zajedno s Hotima, rano ujutro u ponedjeljak, 9/21. septembra 1840. g. udarili na selo Dodoše. U njemu su zapalili nekoliko kućica pod slamom i počeli da kose pšenicu s crnogorskih njiva. Crnogorci su ih poslije žestoke borbe suzbili. U tome je boju, po Plamencu, poginulo pet ili šest Turaka. Njima su Crnogorci, u duhu surova vremena, glave otkinuli. Crnogoraca je palo u borbi šest. Njima Turci nijesu otjegli glave. Bio se tada prosuo glas da je tom prilikom izginulo petnaest Turaka, a da ih je ranjeno trideset. Tu vijest Plamenac nije mogao provjeriti. Odmah poslije borbe Plamenac je poslao iz Boljevića u Dodoše svoga povjerljiva čovjeka da se tamo raspita koliko je Turaka izginulo, ali ni on nije mogao to doznati. Čuo je samo da su Turci iza bitke tražili od Crnogoraca svoje mrtve i da su im Crnogorci rekli da su isjekli sve pobijene Turke i da su ih bacili u vodu. Potom su, navodno, Crnogorci pripitali Turke koliko ih je poginulo, a koliko ranjeno. Turci su im javili da je izginulo petnaest do 20 njihovih ljudi i da ih je ranjeno trideset ili četrdeset: »Ecco che jeri, cioè lunedì mattina di buon ora, i Turchi di Podgorizza, di Xabliach, di Zuzzi, di Hotti, tutto il territorio di Malegia si gettò sopra li Montenerini di Dodossani, i quali abitano al confine di Xabiach, e quest' armata turca incendiò alquante casete di paglia in mezzo alle granaglie, e cominciò a recidere il grano, e si attaccò un grande combattimento, e perirono fra i Turchi cinque o sei uomini, a quali furono recise le teste, ed altri furono uccisi, ma non si sa quanti precisamente, ma narrano che furono quindici, e vi furono trenta feriti, e dei Montenerini ne furono uccisi sei dai Turchi, ma i Turchi non ne tagliarono veruno...«¹⁰

¹⁰ Kopija pisma Joka Plamenca iz 1840. g. Petru Đokiću, Zadar, Historijski arhiv, Spisi Namjesništva za Dalmaciju 249 (b. XIV^a. Centralakten. 1840).

TURSKI I ARBANAŠKI NAPAD NA SALKOVINU I DODOŠE 1840. G.

Joko Plamenac, koji je bio vrlo revnosta povjerenik austrijski u Crnoj Gori, poslao je svoga čovjeka Petru Đokiću u kaštel Lastvu koji je predao Đokiću Plamenčevo pismo o turskoj i crnogorskoj borbi na Dodošima i koji je Đokiću i usmeno prikazao taj žestoki okršaj.

Petar Đokić je u međuvremenu prikupljao i od drugih ličnosti autentične podatke s terena o događaju i on je dosta iscrpno izložio turski napad na selo Dodoše u svome izvještaju od 23. septembra 1840. g. okružnom kotorskom poglavaru Gabrijelu Ivačiću.

Mehmed-spahija Lekić, zapovjednik Podgorice, skupio je tajno, javlja Đokić Ivačiću, u podgoričkom srezu, u Spužu i Žabljaku oko pet hiljada Turaka. Pozvao je u borbu protiv Crnogoraca i Hote i Kuče i 21. septembra 1840. g. navalio s velikom vojskom sa raznih strana na crnogorsko selo Dodoše. Naredio je Turcima da Dodoše popale i da poberu sav kukuruz koji se nalazio na turskom zemljištu što su nedavno bili silom prisvojili Crnogorci iz Riječke nahije. Crnogorci su bili na vrijeme saznali o dolasku turske vojske i bilo se prikupilo u Dodošima oko osam stotina ljudi. Oni su se hrabro branili u toku tri sata žestoke borbe i Turke su prisilili da se povuku. Turci nijesu spalili selo Dodoše. Zapalili su samo nekoliko kuća pod slamom i ubrali mnogo kukuruza za vrijeme svoga povlačenja. Crnogorci su pričali, javlja dalje Đokić, da je u boju oko Dodoša poginulo dvadeset Turaka, a da ih je trideset ranjeno. Na strani crnogorskoj bilo je šest mrtvih, a sedam ranjenih. Đokić je mislio da je poginulo i ranjeno više Crnogoraca nego što su oni javili: »Oltre alle notizie partecipatemi dal prete Ioco Plamenaz con la qui unita sua lettera, intorno il combattimento segreto fra i Turchi di Podgorizza, Spus, e Xabiak, con i Montenegrini di Riečka Nahia, mi mandò vocalmente a prevenire col pedone da Lui con sudd^{ta} Sua lettera inviatomi, e ciò d'aver con precisione rilevato dopo aver sugielato la stessa lettera. — Che Spahia Lechich comandante di Podgorizza, in via affatto riservata abbia unito 5000 circa Turchi del suo distretto, di quelli di Spus, e Xabiak, e dei Montagnoli di Hotti, e Cuçi, sotto la sua direzione, la mattina dei 21. corrente, da diversi punti attaccò il villaggio montenegrino Dodossi, con ordine d'incendiarlo, e dopo a man bassa tagliare tutti fromentoni esistenti sulle terre turche non da guari usurpate dai detti Montenegrini di Riecka Nahia alla quale appartiene il detto villaggio Dodossi, e a malgrado del sudd^{to} comandante turco Lechich i Montenegrini per esser stati pervenuti a tempo, di tale divisamento s' avevano uniti in circa 800 nel detto villaggio, coll'avarsi difeso, e resistito con valore pello spacio di trè ore dell' acanito combattimento, furono costretti gl'Ottomani a ritirare senza aver aceso il sudd^{to} villaggio, ma però furono accese dai Me-

demi alcune case di paglia, e tagliati molti fromentoni nel momento della loro ritirata, dei quali ultimi, per voce dei Montenegrini, essere rimasti morti 20 e feriti 30 e dei Montenegrini rimasero morti sei, e feriti sette, ma però si ritiene che vi saranno più morti, e feriti de Montenegrini, di quello che essi dicono...¹¹

I austrijski vicekonzul u Skadru dr Vincenc Balarin doznaje za arbanaški i turski napad na Salkovinu i Dodoše. On je o tome obavijestio 24. septembra 1840. g. okružnog kotorskog poglavara Gabrijela Ivačića.¹² Prema Balarinovim izjavama, skadarski Abdul-Ferik-paša naredio je »prije nekoliko dana« hotskom zapovjedniku Hasan-agi da napane i opljačka crnogorska sela u blizini Žabljaka. Hasan-aga je skupio 300 Arbanasa i pošao s njima na Salkovinu i Dodoše. Crnogorcima je bio stigao glas prije nego što će Arbanasi na njih udariti i oni su se sakupili, napali Arbanase i razbili ih. U tom okršaju ranjeno je oko 60 Arbanasa, a 15 ih je nestalo. I konj Hasan-age bio je ubijen. Hasan-aga se spasio bjegstvom. Isto je tada bio ranjen zapovjednik podgorički Mehmed-spahija Lekić. Arbanasi, koji su se poslije te borbe vratili u Skadar, nosili su sa sobom, prema pričanju Balarinovom, samo jednu odsječenu crnogorsku glavu. (»Or saranno alcuni giorni il Pascià di Scutari diede ordine ad Hassan Aga, comandante delle montagne di Hotti, di far una scorreria sui confini di Montenero vicino Xabiacco. — La scorreria ebbe luogo, ma con esito infelice per gli Albanesi, che colti dai Montenegrini i quali risepoero l'intento dei primi, vennero sconfitti, e respinti. — Di trecento Albanesi da circa sessanta rimasero feriti, e quindici mancarono. Il cavallo di Hassan Hotti venne ucciso ed appena quello caduto, il comandante Hassan Agà poté salvarsi. — Il comandante di Podgorizza rimase del pari ferito, e gli Albanesi reduci a Scutari portarono un solo capo reciso in questa città«).

Gabrijel Ivačić podnosi 25. septembra 1840. g. jedan kraći izvještaj Gubernijalnom predsjedništvu u Zadru o turskom pohodu na Salkovinu i Dodoše.¹³ On javlja Gubernijalnom predsjedništvu da je velika turska vojska iz Podgorice, Žabljaka i ostalih susjednih turskih mjesta pokušala da napane selo Dodoše, da popali kuće u njemu i da uništi usjeve na crnogorskim njivama, ali da je ona u

¹¹ Pismo Petra Đokića od 23. septembra 1840. g. Gabrijelu Ivačiću, Zadar, Historijski arhiv, Spisi Namjesništva za Dalmaciju, 249 (b. XIV^a. Centralacten, 1840).

¹² Pismo Vincenca Balarina od 24. septembra 1840. g. Gabrijelu Ivačiću, Zadar, Historijski arhiv, Spisi Namjesništva za Dalmaciju 249 (b. XIV^a. Centralacten, 1840).

¹³ Pismo Gabrijela Ivačića od 25. septembra 1840. g. Gubernijalnom predsjedništvu u Zadru, Zadar, Historijski arhiv, Spisi Namjesništva za Dalmaciju 249 (b. XIV^a. Centralacten, 1840).

tome poduhvatu samo djelimično uspjela. Na kraju svoga izvještaja Ivačić dodaje da je u tome boju poginulo oko 15 Turaka, a da ih je nekoliko ranjeno »Gli Ottomani di Podgorizza con quelli di Xabliach e di altre località ancora in grosso numero tentarono di assalire il villaggio montenerino di Dodosani con la vista d'incendiarvi le case e distruggere le messi, ma non riescirono che in parte nella impresa, e nel conflitto che indi ne successe varj rimasero feriti, e quindici circa vi perdettero la vita«).

Gabrijel Ivačić dostavlja i 28. septembra 1840. g. jedan kraći izvještaj o turskom porazu u Dodošima Gubernijalnom predsjedništvu u Zadru.¹⁴ On saopštava da je s raznih strana čuo da je u turskom napadu na Dodoše izgubilo život više od 20 Turaka i da je lakše ili teže ranjeno oko 60 Turaka. Ivačić je dalje doznao da su Crnogorci iz te borbe donijeli na Cetinje samo 10 turskih glava, da je Njegoš poklonio donosiocima po dva zlatna cekina za svaku tursku glavu, a učesnicima u tome boju 150 talira i 500 paketa metaka (»Secondo le notizie da più parte raccolte gli Ottomani devono in quell' incontro aver perduto più di venti persone, oltre sessanta circa dal più al meno ferite. — A Cettigne però non furono tradotte che dieci teste soltanto, per le quali il Vescovo pagò ai portatori due zecchini d'oro per cadauna. — Accordò pure il Vescovo a quelli che presero parte all'azione cento e cinquanta talari, e cinquecento pacchi di cartatucce«).

Novi dalmatinski guverner Johan August fon Turski obraća se 4. oktobra 1840. g. grofu Jozefu fon Sedlnickom u Beču i javlja mu da su mnogobrojni Turci iz Podgorice, Spuža i Žabljaka i Hoti 21. septembra 1840. g. napali Dodoše, da su Crnogorci bili blagovremeno saznali za njihovu namjeru i da su ih snažno dočekali i razbili. U tome okršaju, veli general fon Turski, poginulo je 20 Turaka, a ranjeno ih je 60. Ranjen je, prema njegovome izvještaju, i Mehmed-spahija Lekić:¹⁵ »Am 21te v. M. hatte ein zahlreicher Schwarm von Türken aus der Gegend von Podgorizza, Spux, Habliak und dem Hottaner Districte unter Anführung des Spahia Lekich aus Podgorizza einen Rachezug gegen die Montenegriner Gemeinde Dodossani unternommen — da aber ihre Absichten den Montenegrinern verrathen waren, so wurden sie von diesen kräftig empfangen und nach einem Verluste von 60 Verwundeten — worunter auch Spahia Lekich und 20 Todten zurückgewiesen. — Der

¹⁴ Pismo Gabrijela Ivačića od 28. septembra 1840. g. Gubernijalnom predsjedništvu u Zadru, Zadar, Historijski arhiv, Spisi Namjesništva za Dalmaciju 249 (b. XIV^a. Centralacten, 1840).

¹⁵ Kopija pisma guvernera Johana Augusta fon Turskoga od 4. X 1840. g. Jozefu fon Sedlnickom, Zadar, Historijski arhiv, Spisi Namjesništva za Dalmaciju 249 (b. XIV. Centralakten, 1840).

Vladika zahlte für jeden Türkenkopf zwey Dukaten in Gold und vertheilte ausser dem noch 150 Thaler und 500 Pack Patronen unter diejenigen, welche diesem Kampfe beigewohnt hatten...«.

Potrebno je ovdje utvrditi tačan dan koga su Turci napali Salkovinu i Dodoše, jer je to svakako dan krupnog i značajnog događaja u istoriji Crne Gore.

Njegoš ne spominje u svome pismu od 20. septembra (2. oktobra) 1840. g. Jeremiji Gagiću koga se datuma desio taj događaj, ali on »početkom 1841.«¹⁶ g. spominje u naslovu svoje »Pjesne od boja 1840 goda 9-og septemvrija« datum 9/21. septembar. On i u »Ogledalu srpskom«, iza naslova svoje pjesme »Udar na Salkovinu 1840 god. 9 septembra« stavlja datum 9/21. septembar. Milorad Medaković, Vuk Vrčević, Andrija Jovičević, Mihail Strugar, Risto J. Dragičević, Petar I. Popović i Nikola Banašević s pravom smatraju da su Turci 9/21. septembra 1840. g. udarili na Salkovinu i Dodoše. Jeremija Gagić međutim tvrdi u svome pismu od 23. septembra (9. oktobra) 1840. g. ruskom poslaniku u Beču Dimitriju Pavloviču Tatiščevu da su Turci navalili sa oko sedam hiljada vojnika na Salkovinu i Dodoše »15/27.« septembra 1840. g. Za Gagićem se poveo i L. Tomanović. On kaže:¹⁷ »15 septembra... Hasan-Hot, Mehmed Spahija i Mehmed Kapetan dođoše sa 7000 Arbanasa pod selo Slatinu, po svoj prilici, da osvete onu prošlogodišnju pogibiju u Bjelopavličima«.

Da bi se uklonilo Gagićevo neslaganje s Njegošem u datiranju događaja, potrebno je, svakako, navesti još neke savremene podatke o tom događaju.

Joko Plamenac je odmah iza boja obavijestio Petra Đokića da se događaj zbio u ponedjeljak rano ujutro »lunedì mattina di buon ora«. Petar Đokić je javio 23. septembra 1840. g. Gabrijeleu Ivačiću da se boj desio ujutro 21. septembra 1840. g. »la mattina dei 21. corrente«. Johan August fon Turski pisao je 4. oktobra 1840. g. Jozefu fon Sedlnickom da su Turci iz Podgorice, Spuža i Žabljaka i Hoti napali selo Dodoše 21. septembra 1840. g. »am 21^t v. M...«.

Važno je saznati u koje je doba dana bio turski napad na Salkovinu i Dodoše.

¹⁶ N. Banašević, »O dvema pesmama iz Njegoševog 'Ogledala srpskog'«, *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, Beograd, 1963, knj. 29, sveska 3—4, str. 264.

¹⁷ L. Tomanović, *Petar II Petrović-Njegoš kao vladalac*, Cetinje, 1896, str. 121.

Njegoš pripovijeda u svojoj pjesmi »Udar na Salkovinu (1840 god. 9 septembra)«:¹⁸

»Taman saba zora otvorila
i jutrenja istekla Danica,
turska vojska bješe udarila
niz široko polje Salkovinu,
put Dodošah zagon učinila;
Ceklinjani vojsku dočekaše...«

Joko Plamenac povjerava svome prijatelju Petru Đokiću da su Turci »u ponedjeljak rano ujutro« (»... cioè lunedì mattina di buon ora...«) izvršili žestok napad na Salkovinu i Dodoše. Petar Đokić javlja Gabrijeleu Ivačiću da je Mehmed-spahija Lekić »21. septembra ujutro« (»... la mattina dei 21. corrente...«) udario sa oko pet hiljada vojnika na Dodoše. Andrija Jovičević i Mihail Strugar izvještavaju: »9. septembra pred samom zorom turska sila, od preko 7.000 momaka, udari na Salkovinu i Dodoše«.

Iz gore navedenih podataka jasno se vidi da su Turci 21. septembra rano ujutro 1840. g. napali Salkovinu i Dodoše.

Potrebno bi sad bilo utvrditi koliko je Turaka i Crnogoraca učestvovalo u tome krvavome sukobu.

Njegoš piše 20. septembra (2. oktobra) 1840. Jeremiji Gagiću: »Hasan-aga Hot, buljubaša albanski, Mehmed-aga, muselim podgorički, i Mehmed-beg, kapetan spuški, skupe krijuć 6 do 7 hiljada vojske, s kojom pođu na naše selo Dodoše... Na sreću našima dođe glas prije nego što će neprijatelj udariti, te Dodošanima, kojih se broji do 120 pušaka, priskoči u pomoć iz drugoga obližnjeg sela jedno 100 pušaka...«

¹⁸ *Ogledalo srpsko* citiramo po izdanju Prosvete od 1967, str. 452. Slične stihove sretamo i u Njegoševoj pjesmi »Osveta kučka«, koja se pojavila u »Grlici« za godinu 1836, na stranama 94—110:

»U to saba zora otvorila
i istekla jutamja Danica...
a saba je zora otvorila...«

Ima još stihova u pjesmi »Udar na Salkovinu (1840. god. 9. septembra)« koji odaju Njegoša:

»Ljuta ti je muka odoljela,
u muku se poznaju junaci...«

Ti nam stihovi izazvaše u sjećanju Njegoševe stihove iz »Gorskog vijenca«:

»U dobru je lalko dobro biti;
na muci se poznaju junaci.«

U svojoj deseteračkoj pjesmi »Udar na Salkovinu (1840 god. 9 septembra)« Njegoš spominje turske poglavice Hasan-bega, Mehmed-spahiju Lekića i Mehmed-bega i navodi broj turske i crnogorske vojske:¹⁹

»A pred vojskom tri turska serdara:
jedno ti je aga Hasan-aga,
za njim vojske četiri hiljade,
Arbanasa, birana junaka;
a drugo je Mehmede spahija,
za spahijom vojske dv'je hiljade,
Podgorice i Zete prostrane,
i s njim Grude, brdo ubojito;
a treće je Mehmed kapetane
od krvava Spuža na krajinu,
za Mehmedom hiljada Turakah...
Skoči Vuče, časa ne počasi,
a za njime đeca Rvašani,
Rvašani i drugi Župljani,
brojem uprav sto i trideset drugih...
Al' je muka i nevolja ljuta
na junake pala Crnogorce,
malo ih je, a mnogo Turakah:
dvjesta drugih sa sedam hiljadah
da boj biju u polje široko...«

Milorad Medaković tvrdi da se u boju na Salkovini i Dodošima sukobilo preko »7000 Arbanasa« i »200 Crnogoraca«. Vuk Vršević priča da je »6000 Arbanasa« udarilo »na crmničko selo Salkovinu«. L. Tomanović saopštava²⁰ da su »15. septembra« »Hasan-Hot, Mehmed Spahija i Mehmed Kapetan« došli »sa 7000 arbanasa pod selo Slatinu« i da su ih sutradan »Mrden Janković i Vuk Lješević sa 200 druga« suzbili do grada Žabljaka.

Andrija Jovičević i Mihail Strugar javljaju:²¹ »... Hasan-aga dovede okolo 4.000 Arnauta, a Spahija Lekić i Mećikukić okolo 3.000 ... 9. septembra pred samom zorom turska sila, od preko 7.000 momaka, udari na Salkovinu i Dodoše...«. Risto J. Dragičević piše:²² »9 septembra 1840 godine bio je slavni boj kod Salko-

¹⁹ Petar II. Petrović Njegoš, *Ogledalo srpsko*, Prosveta, Beograd, 1967, str. 450—452.

²⁰ L. Tomanović, *Petar II Petrović-Njegoš kao vladalac, Cetinje*, 1896, str. 121.

²¹ Andrija Jovičević i Mihail Strugar, op. c., str. 200—201.

²² Risto J. Dragičević, *Članci o Njegošu*, Cetinje, 1949, str. 165.

vine (blizu Žabljaka) u kome je oko 220 Crnogoraca skoro cio dan vodilo očajnu borbu sa nekih 6—7.000 pograničnih turskih vojnika...«.

Istina je da su i u Njegoševo doba velike turske vojske kretale na Crnu Goru i na pojedina crnogorska sela i da je vrlo često šaka Crnogoraca u nepristupačnim predjelima naše zemlje razbijala i uništavala na hiljade turskih vojnika. To se može lako shvatiti kad se imaju u vidu kršovita crnogorska brda, stjenovite glavice i neprohodni klanci. Crnogorci su u svoje vrijeme bili izvrsni strijelci, jer su od malena nosili oružje i vodili ratove. Pentrali su se po liticama kao divokoze. A s majčinim mlijekom bili su posisali mržnju na Turke, Arbanase i Austrijance. Bili su nepokolebljivi i odvažni u borbi i za svoju stvar nijesu žalili ni imanje, ni život. Nijedan se Crnogorac nije predavao živ neprijatelju.

I pored svega toga ne može se tako lako povjerovati Njegošu i domaćim istoričarima²³ da je »oko 220« Crnogoraca 9/21. septembra rano ujutro 1840. g. suzbito i potisnulo »7.000« turskih i arbanških vojnika, jer se ne smije zaboraviti da je u toj turskoj vojsci bio veliki dio »ljutih Arbanasa«, koji su bili, isto kao i Crnogorci, veliki junaci i koji tako lako nijesu napuštali bojno polje. Treba ovdje još imati na umu da se borba nije vodila u kršovitim crnogorskim planinama s dubokim klisurama nego u ravnici: »niz široko polje Salkovinu«.

Veliko je pitanje da li je zaista sedam hiljada Turaka i Arbanasa 9/21. septembra 1840. g. napalo Salkovinu i Dodoše. Njihov broj je, svakako, preuveličan. Ali je sigurno da se veliko mnoštvo Crnogoraca suprotstavilo toj turskoj i arbanškoj najezdi. To se jasno vidi iz austrijskih dokumenata. Petar Đokić javio je 23. septembra 1840. Gabrijelu Ivačiću da je podgorički zapovjednik Mehmed-spahija Lekić tajno skupio »oko pet hiljada Turaka« (»... in via affatto riservata abbia unito 5000 circa Turchi...«) i da je s njima s raznih strana udario na selo Dodoše. Crnogorci su, prema Đokićevim izjavama, blagovremeno bili doznali za dolazak turske vojske i odmah se prikupilo u Dodošima oko osam stotina ljudi (»... i Montenegrini per esser stati pervenuti a tempo, di tale divisamento s' avevano uniti in circa 800 nel detto villaggio...«).

²³ Petar I. Popović izlaže staloženo turski napad na Salkovinu i Dodoše: »Jedna turska vojska došla je 8. septembra pod selo Slatinu. Sutradan udarili su Turci na Salkovinu. U njoj se vodila krvava borba u kojoj su se krivile i lomile puščane cevi. Nekoliko Crnogoraca bilo je opsednuto u jednoj kuli. Opsađenim Crnogorcima došla je u pomoć Riječka nahija i spasla ih. Annauti, koji su imali nameru da popale Dodoše, napustili su bojno polje« (*Crna Gora u doba Petra I i Petra II*, Snpaska književna zadruga, Beograd, 1951, kolo XLVI, knjiga 316, str. 165).

Čim su Turci i Arbanasi 9/21. septembra 1840. g. udarili na Salkovinu i Dodoše, odmah je, bez svake sumnje, Salkovićanima i Dodošanima morala doći u pomoć velika crnogorska vojska iz Riječke nahije. Njegoš kaže u svojoj pjesmi »Udar na Salkovinu (1840 god. 9 septembra)« da su se u toku same borbe dvadeset i šest Crnogoraca zatvorili u Čenderovića kućište i da su se junački branili sve dok im nijesu priskočili u pomoć Ceklinjani.²⁴

»Ceklinjani pomoliše vojsku
niz široko polje Salkovinu.
Da ti se je nagledati, druže,
kako bježe tri turska serdara
i za njima ljuta Arbanija
niz široko polje Salkovinu;
ćeraju ih momčad Ceklinjani,
dok u Žabljak učeraše Turke«.

I Milorad Medaković napominje da je Crnogorcima, koji su bili uskočili u Čenderovića kućište, pristigla »Riječka nahija u pomoć« i čim se ona »poprimakla«, »prospe oganj iz pušaka na Arbanase, koji se poplaše, ostave bojno polje i uteku«.

Andrija Jovičević i Mihail Strugar napominju isto tako da su zatočenijema Crnogorcima, koji su se bili sklonili u Čenderovića kućište, stigli u pomoć Crnogorci iz Riječke nahije. »I baš«, tako izlažu Jovičević i Strugar, »kad bješe već na njih krajnja nužda, pristiže im hrabra pomoć od Rijeke i Dujeve na čelu sa *Bojicom Savovijem Jovičevićem*. Ova vruća pomoć žestoko udari na Turke, a još žešće, kad vide svoju braću, đe u nevolji cvili. S njima se udruži i ostali dio Ceklinjana, koji bješe cio dan bio boj, potiskoše Turke od kućišta i izbaviše svoju braću iz njega, koji svi bjehu pocrnjeli od gara i dima i mnogijema počele goreti aljine, a nekih i lice opaljeno. Turci se snažno opriješe, osobito Spahija Lekić nagonjaše svoje na junaštvo, dokle dopade ranā; a tada ih udružena ceklinska vojska potište i učera u sami Žabljak«.²⁵

Sad bi trebalo utvrditi koliko je zapravo trajala borba oko Salkovine i Dodoša.

Njegoš piše 20. septembra (2. oktobra) 1840. g. Jeremiji Gagiću: »Poslije kratkog boja, koji je trajao sahat, Turci nadadu bježati bez obzira kuda je koji mogao, tako da su naši jedne saginali i u samu forticu«. U svojoj pjesmi »Udar na Salkovinu (1840 god. 9. septembra)« on izlaže dosta opširno i živopisno tok borbe.

²⁴ Petar II. Petrović Njegoš, *Ogledalo srpsko*, Prosveta, Beograd. 1967, str. 457.

²⁵ Andrija Jovičević i Mihail Strugar, op. c., str. 204.

Prema njegovom pričanju, Crnogorci su odmah iza prvog naleta turskog jurišali u Turke, prešli su vodu Karatunu, razlili se po »širokom polju« Salkovine i:

»do na Vrbiš dočeraše Turke
pod krvavim gradom žabljačkim«.

Turci su se potom povratili, uhvatili se u koštac s Crnogorcima »niz krvavo selo Salkovinu« i »malo« ih potisnuli »do kućištah kroza Salkovinu«. Dvadeset i šest Crnogoraca nije tada htjelo uzmaći ispred turske sile nego su uskočili u čuveno Čenderovića kućište i odatle su se junački branili dok im u pomoć nije došla crnogorska vojska iz Ceklina. Turci su se sad povukli »niz široko polje Salkovinu«, a Crnogorci su ih tada gonili dok ih nijesu utjerali u sami Žabljak.

Petar Đokić javlja u svome pismu od 23. septembra 1840. g. Gabrijelu Ivačiću da su se Crnogorci u boju oko Salkovine i Dodoša hrabro branili od turske vojske i da su nakon tri sata žestoke borbe prisilili Turke da se povuku (»... e resistito con valore pello spacio di trè ore dell' acanito combattimento...«).

Andrija Jovićević i Mihail Strugar tvrde da je »ovaj vrući i žestoki boj trajao čitav dan, od rane zore do mrkloga mraka«.²⁶

Risto J. Dragičević se povodi za Jovićevićem i Strugarom. On isto kaže da je »oko 220 Crnogoraca skoro cio dan vodilo očajnu borbu sa nekih 6—7.000 pograničnih turskih vojnika«.²¹

Iz gore navedenih podataka može se pouzdano zaključiti da su Crnogorci 9/21. septembra 1840. g. morali satima voditi žestoku borbu s turskom i arbanaškom vojskom koja je bila sa svih strana udarila na Salkovinu i Dodoše.

Na kraju bi trebalo vidjeti kakav je bio ishod boja oko Salkovine i Dodoša, ko je sve od Turaka i Crnogoraca poginuo, a ko ranjen.

Prema Njegoševom pismu od 20. septembra (2. oktobra) 1840. g. Jeremiji Gagiću u toj žestokoj borbi bilo je mrtvih i ranjenih Crnogoraca »na 20«, a Turaka »izvjestno preko stotine, premda se govori da ih je i više«. Tu je »jako obranjen« i zabit podgorički i kapiđži-baša carski Mehmed-spahija Lekić.

U Njegoševoj pjesmi »Udar na Salkovinu (1840. god. 9. septembra)« stoji da su Turci imali

»sto i dvadest mrtva i ranjena,
sve birana momka i bojnika,
među njima Lekića spahiju«.

²⁶ Andrija Jovićević i Mihail Strugar, *ib.*, 204—205.

²⁷ Risto J. Dragičević, *op. c.*, str. 165.

a Crnogorci sedam mrtvih i »desetak« ranjenih. Među mrtvima se nalazio poznati crnogorski junak Vuk Lješević.

Skoro odmah iza boja javio je pop Joko Plamenac Petru Dokiću da je u tom žestokome okršaju poginulo »pet ili šest Turaka« i »šest« Crnogoraca. Plamenac je dodao Đokiću da se pronio glas da je izginulo »petnaest Turaka, a da ih je ranjeno trideset«.

Petar Đokić je 23. septembra 1840. g. obavijestio Gabrijela Ivačića da je u tom boju izgubilo glavu dvadeset Turaka, a da ih je trideset ranjeno i da je na strani crnogorskoj bilo šest mrtvih, a sedam ranjenih. Đokić je pretpostavljao da je više Crnogoraca ranjeno nego što su to oni sami javili.

Austrijski vicekonzul u Skadru dr Vincenc Balarin pisao je 24. septembra 1840. g. Gabrijelu Ivačiću da je u borbi oko Salkovine i Dodoša ranjeno oko šezdeset Arbanasa, a da ih je petnaest nestalo. Prema njegovom izlaganju, bio je ubijen i konj Hasan-age Hota i Hasan-aga se spasio bjegstvom. Ranjen je bio i zapovjednik podgorički Mehmed-spahija Lekić. Arbanasi su, prema Balarinovom pričaju, donijeli u Skadar samo jednu odsječenu crnogorsku glavu.

Gabrijel Ivačić je u svome dopisu od 28. septembra 1840. g. Gubernijalnom predsjedništvu u Zadru saopštio da je s raznih strana čuo da je u turskom napadu na Dodoše poginulo više od dvadeset Turaka i da ih je lakše ili teže ranjeno oko šezdeset.

I dalmatinski guverner Johan August fon Turski čuo je da su Crnogorci u borbi na Salkovini i Dodošima snažno dočekali i razbili Turke i da su ubili dvadeset a ranili šezdeset Turaka. Turski je saznao da je bio ranjen i Mehmed-spahija Lekić.

O broju poginulih i ranjenih Turaka i Crnogoraca za vrijeme turskog napada na Salkovinu i Dodoše govori i Milorad Medaković, koji je došao u Crnu Goru »nepune četiri godine iza«²⁷ toga događaja. On o tom kaže: »U ovom boju od ono malo Crnogoraca pogine i spaija Lekić i 120 Arbanasa koje mrtvije koje ranjenije. Od Crnogoraca pogibe Vuk Lješević i drugije 6 Crnogoraca u kućištu, a rani ih se 15«.

Željeli bismo ovdje istaći s kraja pjesme »Udar na Salkovinu« razgovor između ceklinskog junaka Bojice Savovića i hotskog poglavara Hujk-Jusufa o poginulim u borbi na Dodošima i o samome plijenu.²⁸

²⁷ Risto J. Dragičević, *ib.*, str. 165.

²⁸ Aleksandar Попов, Путешествіе въ Черногорію, Sanktpeterburg, 1847, str. 278—280, i Petar II. Petrović Njegoš, *Ogledalo srpsko*, Beograd, 1907, str. 457—458.

»No doziva Savović Bojica
 Hujk-Jusufa, hotškoga glavara:
 »Dobro jutro, Hujko pobratime,
 kako ti je na uranku bilo,
 boj bijući niza Salkovinu
 s ovo malo ceklinske momčadi?
 Jesu li ve kako dočekali?
 Jesu li vi mesa pripravili,
 da se doma prazni ne vraćate?«
 Odgovara Hujko sa Žabljaka:
 »A Boga mi, mili pobratime,
 pošteno nas momčad dočekaše,
 dosta nama mesa pripraviše;
 što ću kriti kada će se znati:
 sto i dvadest mrtva i ranjena,
 sve birana momka i bojnika,
 među njima Lekića spahiju;
 no te molim, mio pobratime,
 braću Hote meni povratite
 na kućište te sam ostavio,
 i kaži mi što je tamo bilo!«
 No Bojica njemu odgovara:
 »Ne mogu ti braću povratiti:
 običaja nije na krajinu
 da se vrću mrtve tjelesine.
 A što питаš, pravo ću ti kazat
 šta ste nama kvara učinjeli:
 jednoga ste ubili sokola,
 baš sokola Lješevića Vuka,
 i još druge šestero momčadi,
 i desetak ranom obranili,
 a šićara uzeli nijeste
 do pô puške Miloš-barjaktara«.

Poslije završenoga boja na Dodošima 9/21. septembra 1840. g. sličan se razgovor vodio između Turaka i Crnogoraca. Jedan naš učesnik u toj borbi pričao je Joku Plamencu da su Turci poslije boja na Dodošima tražili od Crnogoraca da im izruče mrtve. Crnogorci su im saopštili da su na komade isjekli pobijene Turke i da su ih bacili u vodu. Potom su Crnogorci upitali Turke koliko je poginulo njihovih ljudi, a koliko ih je ranjeno. Turci su im

odgovorili da ih je izginulo petnaest do dvadeset, a da ih je ranjeno trideset ili četrdeset.³⁰ »Ieri mandai il domestico a Dodossi, ma attesa la sollecitudine usata nel venire, non ha potuto bene rilevare quanti veramente furono li Turchi uccisi e non tagliati, ma egli ha veduto che i Turchi chiedevano i morti, e li Montenerini risposero: tenete ciò che rimase presso di voi perchè noi abbiamo fatti a pezzi tutti gli uccisi, e gli abbiamo gettati in acqua. E li Montenerini domandarono ai Turchi: diteci, quanti di voi perirono e quanti furono feriti. E li Turchi gridarono: ne morirono da quindici a venti, e di feriti ve ne saranno trenta, o quaranta, e non sappiamo più esattamente ancora nulla. Tutto questo fu udito dall' uomo, che io mandai al combattimento«.

Joko Plamenac je morao ovu pojedinost saopštiti Njegošu, a Njegoš ju je opjevao na kraju svoje pjesme »Udar na Salkovinu«. Iz istorijskih se dokumenata vidi da je Joko Plamenac iza boja na Dodošima išao iz Crmnice na Cetinje i podnosio Njegošu izvještaj o borbi Turaka i Crnogoraca koja je bila u Salkovini i na Dodošima 9/21. septembra 1840. g. Njegoš je 9. oktobra 1840. g. u društvu svojih senatora i nekih drugih crnogorskih glavara, posjetio mala ostrva na Skadarskom jezeru Vranjinu i Lesendro, a zatim je pošao u Crmničku nahiju i dugo se šetao s Jokom Plamenacem po crmničkim ravnica.

Karakterističan je i kraj Njegoševе pjesme »Udar na Salkovinu (1840. god. 9. septembra)«. Ceklinjanin Savović Bojica dovikuje Hotu Hujk-Jusufu:

»A šićara uzeli nijeste
do pō puške Miloš-barjaktara«.

Nikola Banašević naziva ta dva stiha »duhovitom i originalnom poentom«. Ideja pak koja se u tim stihovima krije poklapa se sa stvarnošću. To se jasno vidi iz Njegoševa pisma od 20. septembra (2. oktobra) 1840. g. Jeremiji Gagiću. »Ovaj je boj«, tako javlja Njegoš Gagiću, »tako žestok bio da su se i rukama hvatali za puške jedni drugijema i nekolike turske puške donešene su mi onako iskrivljene, oko kojih su se čupali, a naši nijesu svoje ni jedne neprijateljima puštali.«³¹ I živo i dramatično pričanje

³⁰ Prijevod pisma Joka Plamenca iz 1840. g. na talijanski jezik Petru Dokiću, Zadar, Historijski arhiv, Spisi Namjesništva za Dalmaciju 249 (b. XIV^a. Centralacten. 1840).

³¹ Njegoševо pismo od 20. septembra 1840. g. Jeremiji Gagiću, Arhivsko odjeljenje Državnog muzeja na Cetinju, »Prinovljeni rukopisi«.

TURSKI I ARBANAŠKI NAPAD NA SALKOVINU I DODOŠE 1840. G.

Milorada Medakovića to potvrđuje. »Arbanasi su pokazali veliko junaštvo«, veli Medaković, »ali i zatočeni Crnogorci osvjetlaše obraz. Arbanasi trzahu za grliće od pušaka, misleći da im istrgnu sasvijem puške iz ruku — a Crnogorci opet ne davahu. Tu se toliko naprezalo sa snagom zvjerski oko pušaka, da su se pušane cijevi iskrivile, a jedna je cijev napola slomljena bila, od koje odnesu polovinu Arbanasi, a druga ostane u rukama Crnogoraca.«³²

³² M. G. Medaković, op. c., str. 92.

J. M. MILOVIĆ

J. Milović: L'ASSAUT DES TURCS ET DES ALBANAIS AUX VILLAGES MONTÉNÉGRINS SALKOVINA ET DODOŠI le 9/21 SEPTEMBRE 1840

Résumé

L'auteur du présent article, s'en référant à la littérature connue jusqu'à présent ainsi qu'aux documents historiques des Archives Historiques à Zadar expose d'une façon minutieuse la lutte entre les Turcs, les Albanais et les Monténégrins qui a eu lieu le 9/21. septembre 1840 dans les villages Salkovina et Dodoši en Monténégro.

A la fin de son article l'auteur en se servant de nombreux arguments donne l'appui à la thèse de Risto J. Dragičević et de Nikola Banašević d'après laquelle la chanson décasyllabique »L'Assaut à Salkovina« (le 9. septembre 1840) serait une des créations poétiques du poète monténégrin Njegoš.